

Turkish Studies Social Sciences

Volume 14 Issue 2, 2019, p. 93-110

DOI: 10.7827/TurkishStudies.15014

ISSN: 2667-5617

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: Şubat 2019

✓ Accepted/Kabul: Nisan 2019

✍ Referees/Hakemler: Prof. Dr. Abide DOĞAN – Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU

This article was checked by iThenticate.

TÜRK DÜNYASININ YAKIN DÖNEM ÖNCÜ KAYNAKLARINDAN 'KARDAŞ EDEBİYATLAR' DERGİSİ*

Nesrin KARACA*

ÖZET

Yayın hayatına Erzurum'da başlayan (1982), sonrasında 1999'a kadar İzmir'de üç aylık bir dergi olarak hazırlanan Kardeş Edebiyatlar, kaynak işleviyle Türk kültür dünyasının önemli yayın organlarından biri olmuştur. 18 yıllık yayın hayatında 45 sayı yayımlanmış hem Türkiye'de hem Türk dünyasında bir öncü olarak büyük kabul görmüş ve ses getirmiştir. Türk dünyası edebiyatının sayılı birkaç uzmanından biri olan Prof. Dr. Yavuz Akpınar'ın Atatürk Üniversitesi'nde görev yaptığı sırada kurduğu, yazı kurulu başkanı sıfatıyla muhtevasını belirlediği Kardeş Edebiyatlar, Türk dünyası edebiyatları hakkında yapılmış ciddi araştırmalar yanında bu edebiyatlardan önemli metinlere (makale, deneme, şiir, hikâye) yer veren, kardeş edebî ürünleri yani; Azeri, Özbek, Kırgız, Türkmen, Kazak, Tatar vb. edebiyatlarının hem geçmişi, hem de bugünü hakkında bilgi ve fikir sahibi yaparak çok önemli bir misyonu yerine getiren, alanın kült dergisi olmuştur.

Kardeş Edebiyatlar bir yandan Türk boylarının edebiyatını, fikir dünyasını, sosyal ve siyasi durumunu Türkiye'ye göstermek ve onların sosyo-kültürel hayatını tanıtmak, diğer taraftan da Türk boyları ve yurtları arasında köprü olmayı amaç edinmiştir. Yavuz Akpınar derginin faaliyet amacını şu şekilde özetlemiştir: “Eğer biz Kardeş Edebiyatlar vasıtası ile Türkmen, Özbek, Balkan Türklerinin edebiyatını, medeni hayatını öğrenirsek onlar da bu dergi vasıtası ile bizim edebiyatımızı öğrenirler...”

Türkiye'de Türk dünyası ile ilgili yayınlanan diğer dergilere nispetle Kardeş Edebiyatlar ile Türk dünyası edebiyatlarına büyük

* Bu çalışma Buhara'da düzenlenen INCSOS-2018-3. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresinde sözlü olarak sunulan bildirinin genişletilmiş hâlidir.

* Prof. Dr., Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, E-posta: nkaraca01@gmail.com, nesrinkaraca@uludag.edu.tr

katkıları sağlanmış ve bilimsel seviyede yürüttüğü mücadele ile ses getiren bir okul görevi görmüş, dönem itibariyle hem akademiye hem kültür hinterlandında Türk dünyasına ilgi duyan yazarlar buraya bir araya gelerek ortak bir amaca hizmet etmişlerdir.

İçerik analizi çerçevesinde değerlendireceğimiz; ağırlıklı olarak Azerbaycan olmakla birlikte Özbek edebiyatıyla ilgili yazıların da yer aldığı dergide şair, ilim adamı, yazar tanıtımları ile beraber şiir, hikaye ve çeşitli konulardaki makalelerle birlikte toplam 24 yazı bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk Dünyası, Kardeş Edebiyatlar, Öncü İşlev, İçerik

THE JOURNAL “KARDAŞ EDEBİYATLAR” AS A PIONEER SOURCE OF THE TURKISH WORLD IN THE RECENT PERIOD

ABSTRACT

Beginning its broadcasting life in Erzurum in 1982 and prepared as a three-month journal later in İzmir until 1999, Kardeş Edebiyatlar has been a significant media organ of the Turkish cultural world especially in terms of its function as a source. It published 45 issues during a period of 18 years and has been recognized as a pioneer both in Turkey and in the Turkish world.

The journal was established by Prof. Dr. Yavuz Akpınar, who is one of the esteemed experts of the literature of the Turkish world, while he was working in Ankara University; and the content of it was also determined by him as he was the president of the editorial board. It embodied not only serious researches upon the literatures of the Turkish world, but also important pieces of these literatures in the form of articles, essays, poems and stories. In that it served as a cultic journal that accomplished the significant mission of providing knowledge and opinion upon the past and present of a number of literatures, such as those of Azerbaijan, Uzbekistan, Turkmenistan, Kazakhstan, Tatarstan, and so on.

Kardeş Edebiyatlar aimed on the one hand to portray the literature, intellectual world, social and political situation of the Turkic tribes to Turkey and introduce their socio-cultural life; and on the other to form a bridge between them. Yavuz Akpınar summarizes the objective of the journal as follows: *“If we can get to learn about the literature and social life of the Turkmens, Uzbeks and Balkans by means of this journal; by the same means they can get to know about our literature.”*

Kardeş Edebiyatlar stands out among the other journals published in Turkey upon the Turkish world in the sense that it contributed a lot to the literatures of the Turkish world, by bringing together writers that share a common purpose from both the academia and the cultural hinterland; and in that it served as a school that carried out scientific struggle.

In the journal, along with articles on the literatures of Azerbaijan and Uzbekistan, there can be found publicities of poets, scientists and

writers, and adding them up to poems, stories and essays on other topics, there are 24 pieces in total; which will be analyzed in this study within the framework of content analysis.

STRUCTURED ABSTRACT

In the beginning of the 20th century, some periodicals served as a link between the Ottoman Empire and the Muslim population of Russia. Chiefs among them was *Tercüman*, published by İsmail Gaspıralı and *Türk Yurdu*, published in İstanbul in 1911, focused on the news about Turkic world. Some of the other publications about Turkic world that are published in Ottoman Empire are *Sırat-ı Müstakim*, *Sebilür-Reşad*, *İkdam*, *Bilgi Mecmuası*.

In that regard, *Kardaş Edebiyatlar Dergisi*, which began publishing toward the end of the 20th century was an important publication to bring together the Turkic people all over the world. The journal was published by Yavuz Akpınar and İbrahim Bozyel in 1982 in Erzurum, then moved to İzmir and it continued be published quarterly until 1999. With 18 years of publication and 45 issues, this journal have been considered as a pioneer in both Turkey and Turkic world and it served to Turkic world for many years.

It can be said that the cultural separation between Turkey and the Turkic world that began with the Soviet Revolution in 1917 ended with the publication of *Kardaş Edebiyatlar* in 1982 in Erzurum.

The aim of the study is to determine the characteristics and the features of this journal that was published with the ideals of being a voice for the Turkic world, amateur efforts and limited resources.

Kardaş Edebiyatlar focused on the evolution of the Turkic literatures and social and literary problems of 19th and 20th century from the beginning of its publication life. Not only contemporary literature, but also classical literature had a place in the journal's content. The journal also emphasize the relations between Turkic literatures, interaction between them, and the indications of them. Thus, the journal's approach and content bears a great significance to learn about historical context between the relations of Turkic literatures and contemporary literary interactions between Turkic peoples.

There are poems and short stories from Turkic peoples in almost every issue of *Kardaş Edebiyatlar*. Therefore; the reader reached the imagination of his fellow Turks and learned much about the literatures of these peoples. *Kardaş Edebiyatlar* also reviewed the literary pieces from the Turkic world, presented them in their own dialectics thus encouraged the empathy and sympathy between Turkic peoples.

Kardaş Edebiyatlar has carried over an important mission. This mission was making academic studies and issuing important pieces (essays, poems, stories) from fellow literatures such as Azeri, Uzbek, Kirghız, Turkmen, Kazakh, Tatar and enlighten its reader in these aspects. Therefore, it has been a well-known journal in its area.

As a result of an analytical study, it is determined that *Kardaş Edebiyatlar* has a higher place among the publications in Turkey that deals with Turkic world. The journal has become a school with its

scientific efforts. It gathered various authors from both academic and literary worlds.

While emphasizing that the reason behind the publication of the journal was introducing the literatures of the peoples who are strongly connected to Turkey with historical links; the journal also remarked that the literatures of the Turkic people who live in various Balkan states was not significantly different but still had not been known to wider audience in Turkey.

Professor Yavuz Akpınar, who is one of the most known experts about Turkic world, founded Kardaş Edebiyatlar journal while he was working in Ataturk University, Erzurum. He determined the aim & scope of the journal with these words: "If we learned the social and literary lives of Turkmen, Uzbek, Balkan Turks via Kardaş Edebiyatlar, they can also learn about our social and literary life by this journal." The journal published with an objective, become a bridge between with it Turks across the world can know each other.

Inspecting the content of the journal, it can be seen that most of the studies were about Azeri language and literature. In consequence, a doctoral thesis about Kardaş Edebiyatlar was done in Nahcevan University.

The visuals in this journal were also worthy of study. They bear artistic and figurative features. Not only its literary and academic content, but also its graphic design is also significant. Kardaş Edebiyatlar provides a great source for future studies.

Keywords: Turkish World, Kardaş Edebiyatlar, Pioneering Mission, Content

Kardaş Edebiyatlar Dergisi

"Asrımızda, Azerbaycan'da, Türkmenistan'da, Özbekistan, Kazakistan ve Kırgızistan'da, Irak, İran ve Rumeli'nde daha başka yerlerde büyük ve canlı edebiyatlar vardır.

Hemen bütün Avrupa, Amerika ve hatta Afrika edebiyatları hakkında az çok bir bilgimiz vardır da, yukarıda saydığımız edebiyatları hiç tanımıyoruz."

Kardaş Edebiyatlar, S: 1, 1982

Bir ilk olan Kardaş Edebiyatlar dergisi 1982 yılında Erzurum'da Yavuz Akpınar ve İbrahim Bozyel tarafından yayımlanmaya başlanmış ve Türk dünyasına uzun yıllar hizmet etmiştir.

Amacı, Türk dünyası topluluklarının dili ve edebiyatına ışık tutarak Türkiye okuyucusuna tanıtmak ve bilgilendirmek olan dergi, on sekiz yıllık yayın hayatında kırk beş sayı yayımlanmış, hem Türkiye'de hem Türk dünyasında bir öncü olarak büyük kabul görmüş ve ses getirmiştir.

Derginin teknik, anlam ve muhteva özelliklerine geçmeden önce değinmeden geçemeyeceğimiz husus: Türk dünyası kültür hinterlandı içinde 20. yüzyılın başlarında, Osmanlı devleti ile Rusya Türkleri arasında köprü kurma görevini yerine getirmiş olan birkaç dergi ve gazetenin önemini hatırlatmak olacaktır. Bunların başında Kırım'da İsmail Gaspıralı tarafından

çıkarılan Tercüman gazetesi ve 1911 yılında İstanbul'da çıkan Türk Yurdu dergisi olup her ikisi de Türk dünyasıyla ilgili haber ve yazılara sütunlarında geniş yer vermesiyle ayrı bir öneme sahiptir. Bunların yanında Osmanlı merkez olmak üzere Türk dünyasına ilgi duyan dergi ve gazeteler arasında Sırat-ı Müstakim, Sebülür-Reşad, İkdam, Bilgi Mecmuası gibi gazete ve dergileri de sayabiliriz...

Bilindiği gibi, 1917 yılında Ekim devrimi ve Sovyetlerin başa gelmesiyle birlikte Orta Asya'da Türkiye ve Türk dünyası arasındaki ilişkiler uzun bir süre sekteye uğramış, Türk dünyasına duyulan özlem 1980'lere kadar sürmüştür. Bu kopukluk, dönemin imkanları nispetinde ve bireysel çabalar sonucunda 1982 yılında, Erzurum'da Kardeş Edebiyatlar adlı derginin yayına başlamasıyla son bulmuştur denilebilir.

Kardeş Edebiyatlar'ın ilk sayısı, "Üç aylık edebi dergi" künyesiyle Ocak-Şubat-Mart 1982 tarihinde yayınlanır. Kurulduğu süreçte derginin sahibi ve müdürü İbrahim Bozyel (1947-1998) ¹, yazı kurulu ise Yavuz Akpınar ², Zeynelabidin Makas ve yine İbrahim Bozyel'den oluşurken, 10. sayıda Şimşek Akpınar, yazı işleri müdürlüğünü İbrahim Bozyel'den devralmıştır. Bu kurul yapılanmasında 20. sayıya kadar hiç bir değişme olmamıştır. Haberleşme adresi, 9. sayıya kadar "PK. 11 Erzurum", 10. sayıdan 20. sayıya kadar ise "PK. 51 Ege Üniversitesi-İzmir" olarak gösterilmiştir.

İlk sayı, Ankara'da Yonca Matbaası, 2. sayı Aslımlar Matbaası, 3. sayı İstanbul'da Ünal Matbaası, 7. ve 8. sayı Erzurum'da Atatürk Üniversitesi Matbaası, daha sonraki sayılar İzmir'de Çağlayan A.Ş. Matbaası'nda basılmıştır. 8. sayıya kadar kapaklar dergiye dahil ve renksiz, 9. sayıdan sonra ise dergi haricinde ve renkli olarak basılmıştır. 1. sayının kapağı sade olmasına rağmen, 8. sayıya kadar renksiz, minyatürü andıran desenler; 9. sayıdan 20. sayıya kadar mavi zemin üzerine, doğu edebiyatlarının zengin minyatürleri ve resimleri konulmuştur. 1. ve 2. sayıların kapaktaki dergi adının harf karakterleri aynı olmasına rağmen 3. sayıdan sonra yazı karakteri değiştirilmiş ve klişe olarak 8. sayıya kadar devam etmiş, 9. sayıdan 20. sayıya kadar da, ofset teknik söz konusu olduğu için film olarak basılmıştır.

Bütün sayıların eb'adı 24.5 x 16.5 cm.dir. 1. ve 2. sayı 75 TL, 3. ve 4. sayı 100 TL, 5. ve 6. sayı 125 TL, 7. ve 8. sayı 150 TL, 9. ve 10. sayı 250 TL, 19. ve 20. sayılar ise 400 TL olarak fiyatlandırılmış olup, yıllık abone bedelleri, piyasa fiyat artışlarına göre sayı fiyatı x 4 olarak değişmektedir.

¹ Nesrin Karaca, Kültür ve Tarih Bağlamında Iğdır-Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı, "Bir Söylem, Kültür ve Eylem Adamı Olarak Iğdır'ın Simgelerinden Bir Uç Beyi: İbrahim Bozyel", Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara-2018, s. 779-804

² Prof. Dr. Yavuz Akpınar; 1947 yılında Ardahan'da doğdu. Yüksek Öğrenimini 1969'da Erzurum Atatürk Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde tamamladı. 1969-1984 yıllarında Atatürk Üniversitesi'nde Azerbaycan edebiyatı sahasında asistan ve doktor asistan olarak çalıştı. Modern Azerbaycan Edebiyatı'nın kurucusu Mirza Feth Ali Ahundzade hakkındaki doktora çalışmasını 1980'de Erzurum'da tamamladı. 1994'te doçent oldu. 1984'ten itibaren İzmir'de Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde çalışmaya başladı. 1992-1993 tarihleri arasında Amerika Birleşik Devletleri'nde, Michigan Üniversitesi'nde misafir öğretim üyesi olarak bulundu; sahasıyla ilgili araştırmalar yaptı. 1992'de bir yıl boyunca Washington'daki Amerikanın Sesi Radyosu'nun Azerbaycan servisine her hafta Azerbaycan kültür hayatıyla alakalı makaleler yazıp kendi sesiyle okudu. 1989 yılında Azerbaycan edebiyatı hakkındaki çalışmaları, yayınları sebebiyle Azerbaycan hükümeti tarafından "Azerbaycan Devlet Mükafatı"na layık görüldü. 1993'te Azerbaycan Edebiyatı ve Türkiye ile Azerbaycan arasındaki fikri, edebi ilişkiler konusunda yaptığı araştırmalar ve yayınlardan dolayı "Memmed Emin Resulzade Adına Azerbaycan Dövlət Üniversitesi" (Bakü) tarafından fahri doktora ile taltif edildi. 1996'da Türk Ocakları Genel Merkezi'nin "Ziya Gökalp İlim ve Teşvik" armağanına layık görüldü. 1982'den itibaren avukat İbrahim Bozyel'le birlikte bütün Türk edebiyatlarını kucaklayan Kardeş Edebiyatlar adlı bir dergi çıkarmaya başladı. Bu derginin yayın kurulu başkanlığını yaptı. Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü'nün "Haberleşme Üyesi" (1993) ve Azerbaycan Yazarlar Birliği'nin üyesidir (1995). İzmir'de Ege Üniversitesi'nde Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı'nın başkanlığı görevinde bulundu. Ayrıca eski Azerbaycan Cumhurbaşkanı Mehmet Emin Resulzade ve Gaspıralı İsmail Bey'in külliyyatını yayına hazırlamayı hedefleyen projeleri yürütmektedir. Araştırmaları sebebiyle 1970'den itibaren sık sık Sovyetler Birliği ve İran'da bulundu. Bu sahalarda yayınlanmış ona yakın eseri ve birçok makalesi bulunmaktadır. (http://www.birbuyukturk.org/2017/konusmacilar/pdf/Yavuz_Akpınar.pdf)

Derginin ilk 8 sayısı her üç ayda muntazam olarak yayınlanmış, 1984 yılında derginin yayınına ara verilmiş ve 1985 Ocak-Şubat-Mart aylarını kapsayan 9. sayısıyla tekrar yayın hayatına dönmüştür. 14. sayıya kadar yine muntazam bir yayın periyodu izlemiş olan dergi bu defa 1987 Ocak-Şubat-Mart aylarını kapsayan 15. sayısına kadar 6. Ay, yani normal çıkış seyrine göre 2 sayı ara verilmiş, Temmuz-1987 tarihinde çıkan 16. sayıdan sonra bir buçuk yıl daha ara verme devresine girmiştir. 17. sayı kapağında Mart-1989 tarihi verilmesine rağmen kapakta siyah bir bandajla kapatılmış: 1987: Sayı 18 kaydı algılanmakla birlikte, 1990: Sayı 18 olarak gösterilmiş, bir süre aradan sonra tekrar 19. sayısı Ocak-Şubat-Mart 1991 tarihinde çıkarılmış, 20. sayı ise üç ay sonra çıkarılmıştır. Dolayısıyla dergi, istikrarlı ve periyodik düzende bir yayın politikası izleyememiş, hatta 9. sayısından itibaren İzmir'e taşınmasına rağmen merkez adresi olarak; 9. sayıda; "PK. 11 Üniversite-Erzurum", 10.-20. Sayı arasında "Özel İdare Ticaret Sitesi No: 24 Cumhuriyet Cad.-Erzurum" yani bütününde Erzurum olarak gösterilmiştir.

Hemen her sayının kapağının iç tarafında "Kardeş Edebiyatlar'dan Haberler-Yayınlar" başlığı altında kısa haberlere yer verilmiştir. 1. sayı 32, 2. sayı 40, 3. sayıdan 8. sayıya kadar 48 sf olan dergi, ofset tekniğe geçtiği 9. sayıdan sonra kapak hariç 10. sayıya kadar 50 sf., 11. sayıda 34 sf., 12. sayıda 42 sf., 13. sayıdan 20. sayıya kadar da yine 34 sf olarak çıkarılmıştır.

Genel olarak derginin ilk 20 sayısının yayın kadrosunda;

Rüstem Aliyev, Akif Bağirof, Zeynelabidin Makas, Halim Alimcan, Yavuz Akpınar, Habib İdrisi, İsa Hebibbeyli, İklil Kurban, Hayati Develi, Prof. Dr. Mireli Seyidof, Cengiz Aytmatov, İbrahim Bozyel, Ali Akbaş, Dr. Recep Toparlı Abdülğani Makin, Taçmemmet Cürdekof, Oğultaş Oraz Berdieva, Dr. Polat Hoca, Ersoy Altay, Dr. Mustafa İsen, Şiheli Gurbanof, Anar Rızayev, Dr. Nusret Çam, Mehmet Tezcan, Allahverdi Memmedli, Erkin Vahidof, Mahmut Tahir, Azize Caferzade, Mazlum Bayramoğlu, Necati Zekeriya, Ulmas Umerbekof, Hüseyin Ayan, Feridun Hasarlı, Murat Yıldırım, Celal Tarakçı, Fethi Gedikli, Abbas Zamanof, Elbrus Ezizov, Prof. Dr. Ferhad Zeynalof, Sabahattin Çağın, Feyyaz Sağlam, Mehmet Tekin, Mar Baycıyev, Bayram Orak, Memmed Aslan, Çağrı Doğan, Haneli Kerimof, Eli Saleddin, Hakkı Alpsoy, Murat İpek, Hüseyin Alibabaoğlu, Dr. Mahir Nakip, A. Şekür Turan, Nizameddin Mahmudov, Yrd. Doç. Dr. Nadir Devlet, Naile Binark, Şerali Turdiyev, Zemfira Seferova, Fatma Akpınar, Akif Meherremof, Güllü Gülmemmedova, Atamırat Atabayev, Ayşe İlker, Efrasiyap Gemalmaz, Mustafa Öner, Rahmi Ali, Vagif Sultanlı, Zafer Karatay, Hasan Ülker... gibi isimler vardır. Bu isimlerden bir kısmı, yazıların müellifleri, bir kısmı ise çevirmenleri olarak yer almıştır.

Derginin çıkış amacı, ilk sayıda (1982- S: 1) yer alan "Kardeş Edebiyatlar" imzalı "Başlarken" başlıklı yazıda yer alan şu cümlelerle belirlenmiştir:

"Her gelişmiş dilin umumiyetle bir edebiyatı vardır. Fakat bazı diller birden çok edebiyat daireleri meydana getirmişlerdir. Arapça, Farsça, İngilizce ve Rusça gibi. Tarihin eski devirlerinden kaynaklanan Türkçe için de aynı durum sözkonusudur. Temeli Türk Dili olan edebiyatın ilk yazılı, mühim mahsullerine Köktürk Kitabeleri'nde rastlıyoruz. Daha sonra bu edebiyat, Kutadgu Bilig ve Divanü Lügati't Türk gibi muhteşem eserler verir.

Birlikte yaşanan uzun devrelerden sonra, aynı dili konuşan bu insanlar; birbirlerine yabancılaşır, ayrı ayrı yerlerde, farklı siyasî ve İçtimaî sistemlerde, değişik kültür muhitlerinde kendi edebiyatlarını geliştirirler.

Türkiye insanı, XIX. Asırdan itibaren bütün dikkatini "Batı"ya verir. Her sahada bu iklimin eserlerini örnek alır, taklit eder, benimsemeğe çalışır. Bu gayretkeşlik bize "Doğu"yu unutturur. Edebiyatımızın temel taşlarından bazılarını teşkil eden Arap ve Fars edebiyatlarını bile, günümüzde tanımaz bir hale geliriz. Yalnız bu edebiyatları mı? Hayır! Bir zamanlar, birlikte müşterek kültür ve medeniyete sahip olduğumuz insanların da edebiyatlarına yabancılaşırız. Gazellerine yüzlerce nazireler yazılan Nevaî ve Fuzuli'nin edebiyatlarına da yüz çeviririz.

Halbuki, asrımızda Azerbaycan'da, Türkmenistan'da Özbekistan, Kazakistan ve Kırgızistan'da, Irak, İran ve Rumeli'nde, daha başka yerlerde büyük ve canlı edebiyatlar vardır.

Hemen bütün Avrupa, Amerika ve hatta Afrika edebiyatları hakkında az-çok bilgimiz vardır da, yukarıda saydığımız yerlerdeki edebiyatları hiç tanımayız.

Aynı kaynaktan gelen bir dille düşünen, konuşan ve yazan bu insanların edebiyatlarını tanımak, öğrenmek, aramızdaki kültürel ve insani münasebetleri geliştirmek elbette ki zarurî ve faydalıdır. Biz, işte bu kardeş edebiyatları öğrenmek ve öğretmek için bir köprü olmayı düşünüyoruz. Vazifemizi yerine getirmemiz elbette ki, kolay değildir. Bu iş, bizim gücümüzün yetmeyeceği kadar ağır, hatta bilgi ve imkanlarımızın gerçek anlamda erişemeyeceği kadar yücedir.

Yine de elimizden geleni yapmaya çalışacağız, aziz okuyucular."

Derginin Ocak-Şubat-Mart 1983 tarihine taşıyan 5. sayısında yine "Kardeş Edebiyatlar" heyet imzalı "İkinci Yıla Girerken" başlıklı başka bir giriş yazısında; ilk yılında yayınlanan dört sayının bir derginin yayın hayatında pek fazla önem taşımadığının farkında olduklarını, yerleşmiş bir geleneğin kurulabilmesi için daha çok zaman ve tecrübe gerektiğine inandıkları vurgulanmakta, bazılarının dergi hakkında yapmış oldukları yanlış yorumları gidermek amacıyla derginin varlık sebebi ve hedefi hakkında yeni açıklamalar yapma gereğinin duyulduğu ifade edilmektedir.

Kardeş diller, kardeş edebiyatlar ve kardeş halklardan edebî, kültürel yazılar temin edildiği veya tanıtımlar ve makalelerin kaleme alındığı bildirilmekte, edebiyatın en umumi manada bir milleti tanıtan ve yansıtan ayna niteliğinde olduğuna dikkat çekilmektedir. Bir ülkeyi, devleti ve milleti tanımak için, tarihî, siyasî, ekonomik ve sosyal yapılar kadar belki bunlardan daha fazla o kültürün edebiyatını tanımanın önemine işaretlerle, edebiyatın insanı insanla yüz yüze getiren işlevinden ve gerçekliğinden söz edilmektedir.

Kardeş Edebiyatlar'ı çıkarmaktaki amacın tarihten ve coğrafyadan gelen kardeşlikle birbirine bağlı olan toplulukların edebiyatını Türkiye'de objektif bir tutumla tanıtmak olduğu vurgulanırken, Balkanlarda birçok devletin altında yaşayan Türklerin edebiyatı ile alfabe ve dil farkı olmadığına, buna rağmen sözkonusu bu edebiyatlar hakkında çok az şey bilindiğine dikkat çekilmektedir.

Yine komşumuz olan İran ve Irak'taki kardeşlerimizin edebiyatlarına da ilginin oldukça zayıf olduğuna işaretlerle, bunun sebebinin alfabe ve sistem farklılığı olduğuna değinilmekte, İran Azerbaycan'ındaki ve İran'ın diğer bölgelerindeki kardeş toplulukların edebiyatlarının o gün bir kapalı kutu olduğu öne sürülerek, Şah rejiminin ne bizim, ne de başkalarının buradaki edebiyatı tanımalarına imkan vermediği dile getirilmektedir.

Sovyetler Birliği ve Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki Türk dilli milletlerin edebiyatlarının da gerçek manada Türkiye'de tanınmadığı ve öğretilmediğinden yakın olarak; aslında Sovyetler Birliği bünyesindeki Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Kazakistan, Tataristan ve daha başka küçük bölgelerde çok canlı gelişmiş bir edebiyatın var olduğu, Çin'de son zamanlarda daha çok Uygurlar arasında edebî faaliyetlerin gelişmeye başladığı dile getirilmektedir.

Doğu kültürü, dil, din birlikteliği ve edebî bağların temelinin kadim zamanlarda atılmış olduğu, ancak Türkiye'de Arap ve Fars edebiyatlarına dair daha çok eski devirlerinin bilinmesine rağmen 19. ve 20. yüzyıllardaki durumdan habersiz olunduğu dile getirilmektedir. Bu kültürler ve edebiyatlarla birlikte kadim devirler yaşadığımız ve ortak değerlerimizin olduğu, yakın tarih ve coğrafyalarda yoğrulduğumuz gerçeği göz önüne alındığında, bundan sonra da birbirimizi yakından tanıma, sevmeye ve etkileşim içinde olmanın dünya barışına ve insanlığa fayda sağlanacağı vurgulanmaktadır.

Aynı yazıda ilk yılında bu dört sayının nisbî de olsa bir medeni haberleşme hizmeti gördüğü anlatılırken, aynı zamanda bazı yanlış anlama ve ithamlara da maruz kaldığına işaret edilerek;

“Bazı kimseler bizi haricî düşüncelerin, ideolojilerin takdimcisi, hayranı olarak görebildiler. Halbuki biz İnsanî, medenî ve millî olarak kabul ettiğimiz bir münasebeti başlatmak istemiştik. Yanlış anlaşılmanın sebebi, herhalde dergimizdeki yazıların dikkatli okunmaması, bu sebeple yanlış yorumlanması olmalıdır” denilmektedir.

Dergide yer alan yazılar hakkında görüş ve düşüncelere cevaben:

“Yayınladığımız bazı yazılar, değişik siyasî ve İçtimaî muhitlerde, sistemlerde kaleme alınmış ve basılmıştır. Biz bunların içinde ideolojik olanları değil, İnsanî ve millî değer taşıyanları seçip dergimizin sahifelerine aktarıyoruz. Çünkü gayemiz edebî bir dostluk köprüsü kurmak, kültürel ve İnsanî münasebetleri geliştirmek, kardeşlik duygularının pekişmesine yardımcı olmaktır. Şunu da belirtelim ki biz Türkiye’nin hürriyetini, istiklalini, Türk insanının maddi ve manevi değerlerini her şeyin üstünde tutarız” biçiminde değerlendirmeler sürdürülerek, derginin ikinci yayın yılına girerken, yeterli aboneye sahip olunmadığı, dağıtım ve haberleşme imkanlarının çok sınırlı olduğu, taşrada dergicilik yapmanın zorlukları, ilk 4 sayının birkaç kişinin fedakârlığı ve küçük bir dost çevresinin maddi-manevi katkılarıyla sürdürüldüğünün altı çizilmektedir. Karşılaşılan bir diğer problemin, kaleme alınan yazıların seviyesi ile ilgili olduğu noktasına dikkat çekilerek, niteliğin önemli olduğu, bilimsel ve akademik yazı ve çalışmaların dergi sayfalarında yer almasının önemi vurgulanmaktadır.

Derginin Temmuz-Ağustos-Eylül 1983 tarihli 7. sayısında “Zarurî Bir Açıklama” başlığı altında bir yazı vardır. Bu yazıda büyük şehirlerin dışında yayıncılıkla uğraşmanın bilinen zorluklarının yanında, maddi imkânların da yeterli olmaması yüzünden zamanında çıkarılmadığı dile getirilmekte, neşredildiği günden itibaren derginin gördüğü ilginin teşvik edici ve heyecan verici olduğu belirtilmekle beraber işin zorluğuna dikkat çekilirken:

“Biz aslî işlerimizin yanında, hissettiğimiz bir boşluğu doldurabilmek için, dergicilikle ayrıca uğraşmak mecburiyetindeyiz. Bunun için siz değerli okuyucularımızın elimizde olmayan sebeplerde Kardaş Edebiyatlar’ın zaman zaman gecikerek de olsa, yayınlanmasını hoş karşılayacağınızı ümit ediyoruz. İçinde bulunduğumuz şartlar ne kadar kötü olursa olsun, bu işi devam ettirmek kararındayız (...) bir yılda bir tek sayı bile olsa bu dergiyi çıkaracağız...” cümleleriyle bir kararlılık gösterilmekte; *“Bir çok dergi büyük iddialarla bir müddet yayınlandıktan sonra, bir gün gelir yazısızlıktan veya eskimiş sakızları bir kere daha çiğnemenin verdiği bıkkınlıktan, kapanmak mecburiyetinde kalır. Kardaş Edebiyatlar’ın yazı bakımından bir sıkıntısı olmadığı gibi yıllarca çıksa dahi söyleyecek sözü daima bulunacaktır. Çünkü her sayımız ancak ummandan bir damla olabilmektedir.”* düşüncesiyle bu işi yapıyor olmanın gururu da sergilenmektedir.

Ofset baskı tekniğine geçilen derginin 9. sayısında “Yeni Bir Döneme Başlarken” başlıklı bir yazıya yer verilerek; derginin çıktığı günden beri yurt içinde ve dışında ilgiyle karşılandığı ancak maddi imkansızlıklar yüzünden 1984 boyunca birçok Türk lehçesindeki yayın faaliyetlerinin takip edilemediği ancak Azerbaycan neşriyatının kısmen temin edilebildiği belirtilerek, dergide daha çok Azerbaycan’la ilgili haberlere yer verme mecburiyetinin doğduğu bildirilmektedir. Bu tür açıklamalarda değinilen bir başka husus ise Türk lehçelerinin hususiyetlerini gösterir bir transkripsiyona henüz ihtiyaç duyulmadığına, fonetik incelikler yerine alfabenin imkanları ölçüsünde orjinal metne yakın bir imla kullanıldığına dikkat çekilerek, okuyucu yönlendirilmektedir.

10. sayıda “Kardaş Edebiyatları Tanırken” başlıklı giriş yazısında; içinde bulunduğu yüzyılda pek çok şey gibi kültürel hayatın da gelişip değiştiği, çalışmaların, eylem ve uğraşların sonuçlarını geniş bir muhite yaymanın kolaylaşmış hız kazandığı bu çağda kardeş edebiyatların da takip edildiği, iletişim imkanlarının, teknolojinin ve seyahatlerin gelişmesiyle elde edilen kazanımların Türk boyları için küçümsenmeyecek bir değer taşıdığı ifade edilirken bu bağlamda Cengiz Aytmatov çarpıcı bir örnek olarak gösterilmektedir. Aytmatov’un Kırgızistan’da adını duyurmasıyla SSCB, Avrupa ve nihayet Türkiye’de tanınması, geniş yığınlar tarafından eserlerinin okunması, beğeni ve takdir toplamasının son derece önemli ve değerli olduğuna vurgu yapılmaktadır.

Derginin 12. sayıdaki "Birinci Cildi Tamamlarken" başlıklı yazıda, son nüshayla I. cildin tamamlandığı, 1985'te çıkması gereken sayıların nihayet yayınlanmış olduğu ve aradaki gecikme için okuyucunun hoşgörüsüne sığınıldığı ifade edilirken; geçmiş sayılardaki yazı, şiir ve hikâyelerini gösteren bir fihrist kısmının eklenmesinin düşünüldüğü ancak buna imkanların henüz elvermediği belirtilmektedir. Açıklanan bir diğer husus ise maddi sıkıntılar yüzünden derginin sayfa sayısının bir forma azaltıldığı ve fiyatlandırmanın yeniden ayarlandığı üzerinedir.

13. sayının giriş yazısında kardaş edebiyatlar ve Türk boylarının edebi üretimlerinden metinler seçip yayınlarken dikkatli olunmasının gereğine ayrıca işaret edilmektedir.

14. sayının giriş yazısında, Türk boylarının edebiyatlarının mukayeseli olarak incelenmesi gereği üzerinde durulurken, 15. sayının giriş yazısında ise eski sayıların mevcut olmadığı bilgisi ve abonelik konusunda daha duyarlı olunması yönünde beklentiler yer almakta, bu bağlamda, 20. sayıya kadar dergi hakkında bilgi verebilecek nitelikte başka bir giriş yazısına yer verilmemektedir.

"Honorie de Balzac; 'Millet, edebiyatı olan topluluktur!..' diyordu. Biz ise daha kendi edebiyatımızı bilmiyorduk.

Kardaş Edebiyatlar sayesinde, yüreğimiz kanatlanmaya başladı. O, bize, o güne kadar hiç bilmediğimiz, hiç duymadığımız Türk ediplerinden yeni sesler getirdi.

Yeni sesler, yeni eserler, yeni haberler..."

'Kardaş Edebiyatlar' Dergisi'nin Türk Dünyası Kültür ve Edebiyatındaki Yeri

Belirtildiği gibi Kardaş Edebiyatlar dergisi bir yandan Türk boylarının edebiyatını, fikir dünyasını, sosyal ve siyasi durumunu Türkiye'ye göstererek onların medeni, sosyo-kültürel hayatlarını tanıtmak, diğer taraftan Türk boyları ve yurtları arasında köprü olmayı amaç edinmektedir. Yavuz Akpınar derginin faaliyet amacını:

"Eğer biz Kardaş Edebiyatlar vasıtası ile Türkmen, Özbek, Balkan Türklerinin edebiyatını, medeni hayatını öğrenirsek, onlar da bu dergi vasıtası ile bizim edebiyatımızı öğrenirler..." şeklinde özetlemektedir. Kardaş Edebiyatlar ilk sayısındaki manifestosu ile amacını ortaya koyarken, Türk topluluklarının bazılarıyla özellikle de İran Türkleri ve Irak Türkmenleriyle iletişimin kopuk olduğuna işaretler:

"... Biz, kardaş edebiyatları öğrenmek ve öğretmek için bir köprü olmayı düşünüyoruz. Vazifemizi yerine getirmemiz elbette ki, kolay değildir. Bu iş, bizim gücümüzün yetmeyeceği kadar ağır, hatta bilgi ve imkânlarımızın gerçek anlamda erişemeyeceği kadar yücedir..." diyerek büyük bir çıkış yapılmaktadır.

Derginin hemen her sayısında çeşitli Türk topluluklarının edebiyatlarından hikaye ve şiir aktarmalarına yer verilerek Türk okuyucusu dış Türklerin edebiyatları hakkında bilgi ve birikim sahibi olmuştur. Dolayısıyla Kardaş Edebiyatlar, Türk topluluklarının edebi eserlerini inceleyip değerlendirmesi, şiir örneklerini hem Türkçe hem ait olduğu ağız özellikleriyle vermesi ve kültürel ortaklığını göstermesiyle duygudaşlığı ve aşinalığı hızlandırmıştır.

Dergideki yazıların dökümüne baktığımızda daha çok Azerbaycan dili ve edebiyatı üzerine çalışmalar yapılmış olduğunu görürüz.

Azerbaycan coğrafyasının hem Türkiye'ye yakın oluşu, hem Azerbaycan'ın Oğuz yazı dili dairesinde olması bu yönelmeyi pratik kılmış, ayrıca İbrahim Bozyel'in Azerbaycan'a olan sevgisi, ilgisi, Yavuz Akpınar'ın Azerbaycan üzerinde yoğun çalışmalar yapmış olması ve Azerbaycan'ın kapılarının Türkiye'ye daha çok açık olmasına getirmiştir.

İbrahim Bozyel 1996'da Hollanda'da düzenlenen Türk Dünyası Sempozyumu'nda yaptığı bir konuşmada bu duruma ilişkin olarak şunları söylemektedir:

“Azerbaycan'ın yaşadığı en acı felaketli günlerinde bile, ben onun güzel geleceğine olan inancımı yitirmedim. Çünkü Azerbaycan Türk medeniyeti, tarih sahnesine yeni çıkmış ilkel bir Afrika medeniyeti değildir. Nizamî, bu ülkenin doğusu, Sabir, batısı, Fuzulî, güneyi, Nesimi, kuzeyidir. Tarih sahnesinden silmek için önüne gelen herkesin vurduğu ve yok etmeğe çalıştığı, âdeta bir jenosit uyguladığı Azerbaycan'ı küçük görmeğe hiç kimsenin hakkı yoktur. Bakû'nun en güzel, en görkemli, en muhteşem hıyabanının adı Şehitler Hıyabanı'dır. Karanfillerin gururla baktığı Şehitler Hıyabanı... En güzel vatan türkülerinin söylendiği, en güzel hasret türkülerinin zirvelendiği, Köroğluların, Kaçak Nebilerin cirit attığı ülkenin adı Azerbaycan'dır.”

18 yıllık yayın hayatında 45 sayı yayımlanmış olan Kardeş Edebiyatlar dergisi; yayına başladığı dönemden itibaren Türk edebiyatlarının gelişim sürecini ve tarihî seyrini değerlendirmiş, Türk dünyasının 19. yy ve 20. yy çağdaş edebiyatlarının önemli aktüel meselelerini ele almış, bunların yanısıra klasik edebiyata da büyük yer ayırmıştır. Edebi dönemlerin, isim ve eserlerin özel bir duyarlılıkla ortaya koyulmaya çalışıldığı dergide Türk dünyası edebiyatlarının birbiriyle olan yakın ilgisi üzerinde durularak, etkileşimlerin ve sonuçların ortaya konulması açısından büyük hizmetler yerine getirilmiştir. Bu bağlamda, derginin yaklaşımı ve içerik kapsamı hem Türk dünyası-Türkiye edebi ilişkilerinin tarihi öğrenmek, hem de Türk toplulukların çağdaş edebi ilişkilerini aydınlatmak bakımından büyük önem taşımaktadır.

Varlık sebebi ve amacı doğrultusunda mümkün olduğu nispette Türk topluluklarına ulaşmaya çalışmış olan Kardeş Edebiyatlar'ın içerik analizine bakıldığında; toplam 126 yazıyla Azerbaycan edebiyatı ilk sırada yer almaktadır. Bu yazılarda Azerbaycan edebiyatındaki gelişmeler, iki ülkenin birbirine yakınlaşması yönünde yeni yayınlar, eski-yeni şair ve yazarlar gündeme taşınmış, tanıtımlara yer verilmiştir.

Derginin içerik dağılımında ikinci sırada Balkanlar ve Batı Trakya'da yaşayan Türklerin edebiyatları gelmekte, 21. sayıdan itibaren yer verilmeğe başlanan Balkan-Türk dünyasıyla ilgili yazıların toplamı 52 civarında olup genel anlamda şu isimler üzerinden aktarıldığı gözlemlenmektedir: Feyyaz Sağlam, Şaban Mahmudoğlu Kalkan, Mustafa İsen...

Bir diğer Türk topluluğu olarak Tatarlarla ilgili bilgi ve haberlere, dergi tanıtımları, kongre kararları ve konferanslara yer verilmiş, Tatarca'nın gelişimi incelenmiş, Tatar şair ve yazarlar hakkında değerlendirmeler yer almıştır. Derginin sayfalarında kongre kararları ve konferanslara yer verilmiştir. Konuyla ilgili olarak Hatice Şirin User ve Mustafa Öner'in çalışmalarıyla zenginleşen birikimle Tatarlarla ilgili 37 yazı bulunmaktadır.

Kardeş Edebiyatlar'da ilk sayılardan itibaren Özbek edebiyatıyla ilgili yazılara da yer verilerek, şair-yazar, ilim adamı tanıtımları ile beraber şiir, hikaye ve çeşitli konulardaki makalelerle birlikte toplam 24 yazı bulunmaktadır. Özbek kültürü ve edebiyatından Vahid A. Abdullayev, Hamid Alimcan, Erkin Vahidof, Rem Babacan, Hamid Bedelov, Hafız Harezmi, Bahtiyar İsabekof, Tahir Kahhar, Ulmas Umerbekof, Mir Muhsin... gibi şahsiyetler bu yazıların muhtevası çerçevesinde önemli bilgiler eşliğinde yansıtılmıştır.

Bir diğer kardeş edebiyat da Türkmenlerin edebiyatıdır. 17 adet yazıyla Irak Türkmen edebiyatı Türk okuyucuna tanıtılmış olup, bu bağlamda metin örnekleri ve aktarmalarla ilgili olarak Yavuz Akpınar ve Hayati Develi'nin yazıları dikkat çekmektedir..

Kırgız edebiyatına bakıldığında Cengiz Aytmatov'a özel bir önemle yer verilip, eserlerinin tanıtımına gidildiği görülür. Bunun dışında genelde şiir-hikaye parçaları ve diğer edebiyatlarda olduğu gibi yazar ve şair tanıtımları ile toplam 13 yazı ile Kırgız edebiyatı okuyucuya sunulmuştur.

Kazak edebiyatı ise diğer edebiyatlara göre daha az yer tutmuş, 14. sayıdan itibaren toplam 9 yazı ile şiir, hikaye ve tanıtımlar halinde ele alınmıştır.

Derginin sayfalarında yer alan edebiyatçı, sanatçı isim kadrosunu da tasnif edersek, şu şekilde bir döküm ortaya çıkmaktadır:

AZERBAYCAN; Habib İdrisi, Üzeyir Hacıbeyli, Habib Sahir, Penah Halilof, Nigar Refibeyli, Mirvarid Dilbazi, Ferhad Zeynelof, Abbas Zamanof, Bahtiyar Vahapzade, Âşık Ali, Rüstem Aliyev, Anar, Hamit Araslı, Memmed Araz, Feridun Hasarlı Köçerli, Memmed Aslan, Azize Caferzade, Rüstem Aliyev, Hüseyin Cavid, Sabir Rüstemhanlı, Âşık Elesger, Cabil, Vagif Sultanlı, Haneli Kerimağa, Famil Mehdi, Âşık Musa, Neriman Hasanzade, Şiheli Gurbanov, Teyyib Gurban, Tağı Halisbeyli, Elekber Ziyatay, Memmed İsmail, Mehzun Memmedov ...

GÜNEY AZERBAYCAN (İran); Şehriyar, Gaşem, Cevat Heyet, M.A. Nikabi, Samed Bahrengi, Ali Safeddin, İ. Ocagverdi ...

TATAR; Aliş Abdullah, Şakir Abilov, Abdullah Tukay, Şakir Abilov, A.K. Aliekberof, Bekir Çobanzade, Ravil Feyzullin, Nur Mühemmed Hisamov, Eşref Şemizade, Ebrar Kerimullin, İlder Klevli, Minhac, Musa Celil, Gerey Rehim, Dermend, Mir Aziz Ukması...

TÜRKMEN; Zelili, Atamirat atabayev, Hacımirat Baylıyev, Taçmemmed Cürdelov, Goşan Seyitmedov, Oğultac Orazbediyeva,

IRAK TÜRKMEN; Hıdır Haydar Çoban, Hassan Hüssen Şahbaz, Mahir Nakib

KAZAK; Kaldıbayev Mamıtbeg, Tahari Ahtanov, Şokan Velihanoğlu, Abdulgani Makin, S. Kaskabasov,

GAGAUZ; Nikolay Babaoğlu, Güllü Memmedova, Stepan Kuroğlu

KIRGIZ; Cengiz Aytmatov, Mar Baycıyev, Sooronbay Cusuev, Çökün, Musa Kocayeva

UYGUR; Sultan Mahmut Kaşgarlı, Lutfulla Müttelip, Ruzi Kadiri

ALTAY; Sazon Samoviç Surazakov, A.G. Kaikin

YAKIT; N.K. Antonov

BAŞKIRT; Mustay Kerim

KARAÇAY; Suslan Bayçora

ÖZBEK; Hamid Bedelov, K.Karimov

YUGOSLAV; Nusret Dişo Ülkü, Necati Zekeriyya

KIBRIS; Hakkı Alpsoy, Oğuz Yorgancıoğlu

BATI TRAKYA; Hüseyin Alibabaoğlu, Rahmi Ali, Ali Sararoğlu

...

Görüldüğü gibi, Erzurum'da başlayan sonrasında İzmir'de hazırlanan üç aylık Kardeş Edebiyatlar (1982-1999) dergisinde; Azerbaycan başta olmak üzere diğer bir çok Türk dünyası kültür-edebiyatlarına odaklanan bir yayın politikası izlenmiş ve bu büyük coğrafyanın isimler, eserler, zaman ve mekan koordinatları düşünüldüğünde son derece önemli bir işlev yerine getirilmiştir.

Yayın hayatına bir dergi olarak; *"Türk dünyası edebiyatının sayılı birkaç uzmanından biri olan Prof. Dr. Yavuz Akpınar'ın Atatürk Üniversitesi'nde görev yaptığı sırada kurduğu, yazı kurulu başkanı sıfatıyla muhtevasını belirlediği "Kardeş Edebiyatlar" Türk dünyası edebiyatları hakkında yapılmış ciddi araştırmalar yanında bu edebiyatlardan önemli metinlere (makale, deneme, şiir,*

hikâye) yer veren, kardeş edebiyatları yani; Azeri, Özbek, Kırgız, Türkmen, Tatar vb. edebiyatlarının hem geçmişi, hem de bugünü hakkında bilgi ve fikir sahibi yaparak çok önemli bir misyonu yerine getiren, alanın kült dergisidir.” tanımlaması bu hususa vurgu yapmaktadır.

‘Sahibi: İbrahim Bozyel, Yazı İşleri Müdürü: Şimşek Akpınar’ olarak künyelenen dergi bütün imkânsızlıklara rağmen yıllarca devam etmiş, büyük sayılara ulaşmış ve bir dönemin önemli kaynaklarından biri olmuştur. Konuyla ilgili olarak; “1982 yılında Yavuz Akpınar gibi akademisyenlerle el ele vererek Türkiye ve Türk dünyası için gerçekten bir ilk sayılan ‘Kardeş Edebiyatlar’ın ağır yükünü omuzlarında taşıması, onun da fikirleri, inançları konusunda ne kadar atılgan ve fedakar olduğunu göstermesi açısından son derece önemlidir. Erken yaşta kaybettiğimiz İbrahim Bozyel’in vefatının ardından, onun hatırası ve dergiden hareketle duygularını anlatan İrfan Murat şunları söylemektedir: “... İbrahim Bozyel’le “Kardeş Edebiyatlar” isimli dergi dolayısıyla tanıştık. Kardeş Edebiyatlar, üç ayda bir çıkıyordu. İbrahim Bozyel, o sanat dergisinin sahibi ve yazı işleri müdürüydü. Ali Yavuz Akpınar ise Kardeş Edebiyatlar’ı omuzlayan ikinci kişiydi. Yazı kurulunun başkanıydı...”

Önemli bir misyon ve görevle yola çıkan bu dergiyle ilgili olarak Hasan Tufan, nasıl bir heyecan dalgası yarattığını anlatırken; “Kardeş Edebiyatlar’ın her sayısı, benim için ayrı bir ışık şelâlesiydi. İbrahim Bozyel de, Yavuz Akpınar da samimiyetle inanmışlardı ki, Türkiye’nin kalkınması, çağdaş medeniyet seviyesine yükselmesi, Batı Dünyasından kopmamak kaydıyla, Azerbaycan ve Türkistan Türklüğüyle siyasî-iktisadî ve kültür münasebetleri içinde bulunmasına bağlı. İnanmışlardı ki; millet kültür birliğinden ibarettir ve kültürümüzün yani; dilimizin, dinimizin, tarihimizin, güzel sanatlarımızın, gelenek ve göreneklerimizin ana kaynağı Azerbaycan ve Türkistan’dır. Bu bakımdan İbrahim Bozyel, adeta Türkiye’nin Azerbaycan büyükelçisi veya Azerbaycan’ın Türkiye büyükelçisi gibi çalıştı. Türkiye-Azerbaycan kültür kaynaşmasının hep içinde oldu. Azerbaycan’dan Türkiye’ye fikir ve sanat adamları davet etti. Onları kendi arabasıyla Türkiye seferine çıkardı. Yurdumuzun bütün güzelliklerini Azerbaycan Türklüğüne tanıtmak için gecesini gündüzüne kattı. Davet ettiği kişilere radyolarımızda-televizyonlarımızda konuşma imkânları sağladı. Gelenler de, Azerbaycan’a döndükten sonra, Türkiye hakkında güzel eserler, makaleler yazdılar. Bakü radyosunda ve televizyonunda yüreğimize su serpen konuşmalar yaptılar. Bir kitap, bazan bir cihan demektir. Bir kitabın sağladığı büyük faydayı bir zafer ordusu sağlayamaz. Şair Memmed Aslan’a, önce Türkiye’yi adeta sayfa sayfa tanıtan-gösteren sonra Ona ‘Erzurum’un Gediğine Varanda’ kitabını yazdıran İbrahim Bozyel’dır. Kardeş Azerbaycan’ı, bir seyahat kitabıyla Bozyel’in ‘Azerbaycan Diyarından’ isimli eseri de çok önemlidir. Azerbaycan’ı Türkiye’de ilk defa anlatanlardan birisi de İbrahim Bozyel’dır.” (Karaca 2015, 780) demektedir.

Böylece, Türkiye’de Türk dünyası ile ilgili yayınlanan diğer dergilere nispetle Kardeş Edebiyatlar Türk dünyası edebiyatlarına büyük katkılar sağlanmış ve bilimsel seviyede yürüttüğü mücadelede ile büyük ses getirmiştir. Kesintilerle süren on sekiz yıllık yayın hayatında bir okul görevi görmüş olan Kardeş Edebiyatlar’da, Türk dünyasına ilgi duyan akademisyenler ve gönüllü yazar kadrosu bir araya gelerek dönemin şartları ve konjunktür değerlendirildiğinde adeta bir imkansızı gerçekleştirerek ortak bir amaca hizmet etmişlerdir.

Dergi üzerinde Nahçıvan Üniversitesi’nde doktora yapan Ganire Asgerova Kardeş Edebiyatlar’la ilgili olarak çalışmasının Giriş kısmında;

“Qardaş Edebiyyatlar’da Azerbaycan folklorşünaslığı ile bağlı bir sıra mühüm informasiyalara da rasgelirik. Bunlar Azerbaycan filoloji fikrinin, ümumen edebî-medenî muhitin xkronikasını izlemek, yeniliklerini işıqlandırmaq baxımından ehemmiyetlidir...” demektedir. Azerbaycan’la sosyo-kültürel ilişkilerinin başlangıç döneminde; “Türkiye-Azerbaycan edebî-medenî alaqelerinin inkişafında ‘Qardaş Edebiyyatlar’ dergisinin evezsiz rolü vardır. Daha doğrusu XX. Asrın 80-90. İllerinde Azerbaycan-Türkiye elmî-edebî eqaları esasen ‘Qardaş Edebiyyatlar’ vasitesiyle hayata keçirilmişdir. Bu cihetden ne Türkiye’de, ne de Azerbaycan’da ‘Qardaş Edebiyyatlar’ dergisi ile müqayise

olunabilecek diğer bir gazet ve dergi tapmaq çetindir.” ifadeleriyle derginin işlevi ve önemine dikkati çekmektedir. Asgerova, devamında:

“Qardaş Edebiyyatlar’ın meqsedi, bir yandan Türk boylarının edebiyatını, umumi fikir dünyasını, sosya-siyasî veziyyeti Türkiye’ye çatdırmaq ve onların medeni heyatını tanıtmaq ve diğer tereften de Türk boyları ve yurtları arasında köprü olmaqdır. Eger biz ‘Qardaş Edebiyyatlar’ vesitesile Türkmen, Özbek, balkan türklerinin edebiyatını, medeni heyatını öğrenirikse, onlar da bu dergi vesitasile bizim edebiyatımızı öğrenirler.” değerlendirmesiyle, bu etkileşimin karşılıklı olduğunu vurgulamaktadır.

Kardaş Edebiyatlar’ın hemen hemen her sayısında çeşitli Türk topluluklarının edebiyatlarından hikâye ve şiir aktarmalarına yer verilmiştir. Dış Türklerin edebiyatları hakkındaki bilgilere odaklanan Kardaş Edebiyatlar’da; edebî eserler incelenmiş, edebiyatçı kişilikler ve kültürel unsurlar değerlendirilmiş, şiir ve nesir örnekleri hem Türkiye Türkçesine çekilmiş, hem orijinal metinlerle ele alınmış, okuyucuyu Türk lehçelerinin dili ve edebiyatlarına aşına kılmanın yolları açılmıştır.

Kardaş Edebiyatlar’ın sayfalarında yer alan resimler ve desenler de, sanatsal ve figüratif özellikler taşıyan değerleriyle nitelikli çizgilere sahiptir; Ali Duymaz, Hatice Şenocak, Mustafa Aslan, Erdal Öztürk, S. Bulut; ‘Azerbaycan’dan Bir Desen’, N. Ahundof, Rövsen gibi imzalar taşıyan minimal görseller dergiye ayrı bir hava ve renk katmıştır.

On sekiz yıllık yayın hayatında (1982-1999) kırk beş sayı yayımlanmış olan Türk toplulukların dili ve edebiyatına ışık tutarak Türk okuyucusunu bilgilendirmek amacıyla yola çıkan Kardaş Edebiyatlar, günümüzdeki çalışmalara da kaynaklık etme misyonunu sürdürmektedir.

Dergi, hem Türkiye’de, hem Türk dünyasında bir ilk ve öncü olarak kabul görmüş, yol açıcı olmuş ve büyük ses getirmiştir.

KAYNAKÇA

Akalın, Nazir (2000), “Kardaş Edebiyatlar” Bilge; 2000-Bahar, s. 28, s. 176-179

Asgerova, Ganire (2005), Qardaş Edebiyyatlar Dergisinde Azerbaycan Edebiyyatı Meseleleri, Bakü, Nurlan Matbaası-2005, 184 s.

Karaca, Nesrin, “Bir Söylem, Kültür ve Eylem Adamı Olarak İğdir’in Simgelerinden Bir Uç Beyi: İbrahim Bozyel”, Kültür ve Tarih Bağlamında İğdir Uluslararası Sempozyumu Bildirileri (5-7 Kasım 2015), Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara-2018,s. 779-804

Kardaş Edebiyatlar (1982-1991), C: I, S: 1-20; (1991-1999), C: II, S: 21-45)

Yücedağ, Gülşah (2010), “Kardaş Edebiyatlar Dergisinin Türk Dünyasındaki Yeri”, İstanbul Kültür Üniversitesi III. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi 2010 TUDOK 2010 20-22 Eylül 2010, Poster, BİLDİRİLER Cilt 2, s. 1587-88

<http://acikerisim.iku.edu.tr/bitstream/handle/11413/938/TUDOK%202010%20Cilt%202.pdf?sequence=1&isAllowed=y> 11.10.2018, 14.23

